

Grzegorz Matuszak*

**RECENZJA PUBLIKACJI SYLWESTRA ZAGULSKIEGO
PT. „BLISCY ZNAJOMI CZY OBOJĘTNI SĄSIEDZI?
MŁODZIEŻ W POLSCE I W NIEMCZACH W ŚWIELE
BADAŃ JAKOŚCIOWYCH I ILOŚCIOWYCH”
(Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2018, ss. 426)**

Recenzowana publikacja składa się ze Wstępu oraz sześciu rozdziałów, w których Autor prezentuje wyniki badań jakościowych i ilościowych młodzieży w Polsce i Niemczech w okresie 1989–2014. Całość zamyka rozdział siódmy, zawierający wnioski i postulaty badawcze.

Sylwester Zagulski przeprowadził w swojej książce wielostronną analizę badań nad młodzieżą w Polsce i Niemczech oraz sposobu postrzegania przez ludzi młodych w obu krajach na początku XXI wieku. Wartość tego typu badań polega nie tylko na ich aspekcie poznawczym, ale także ich praktycznym znaczeniu dla wszelkich projektów edukacyjnych i dotyczących współpracy realizowanej przez placówki oświatowo-wychowawcze, organizacje pozarządowe oraz samorządy terytorialne. Interesującą kwestią jest też porównanie przez Autora wyników badań młodzieży w Polsce oraz w NRD i RFN, przeprowadzonych w 1989 r., z podobnymi badaniami prowadzonymi dziesięć lat później (w latach 1999–2001) i kolejnym badaniu po następnej dekadzie (2011–2014). Dzięki temu zabiegowi czytelnik ma oka-

* Dr hab. prof. EUH-E, Elbląska Uczelnia Humanistyczno-Ekonomiczna, Wydział Administracji i Nauk Społecznych.

zję prześledzić dynamikę wzajemnych relacji między młodzieżą polską i niemiecką (w przedziale wiekowym 15–24 lat) w perspektywie 25 lat, w czasie których nastąpiły radykalne zmiany polityczne i społeczne w Europie. Trzecia część badań była realizowana wspólnie przez badaczy polskich i niemieckich. Autor książki na ich podstawie przygotował dysertację doktorską.

Badania dotyczyły różnic między pokoleniem młodych Niemców i Polaków, w zakresie nie tylko ubioru i stylu zachowania się, ale także postaw i poglądów na temat religii, rodziny, aktywności obywatelskiej, poglądów politycznych oraz hierarchii celów życiowych. Autor podkreśla, że popularna w latach 80. dwudziestego wieku teoria konwergencji, zakładająca upodabnianie się młodzieży polskiej i niemieckiej, w świetle badań, które prezentuje w swojej książce, okazała się mało przydatna, zwłaszcza przy założeniu jednostronnego procesu upodabniania się, przebiegającego z Zachodu na Wschód. Podstawowym narzędziem badawczym był wywiad grupowy i kwestionariusz ankiety.

Książka S. Zagulskiego może być interesującą lekturą dla badaczy zajmujących się socjologią wychowania i socjologią młodzieży, pedagogiką społeczną, psychologią społeczną, i co oczywiste, historią najnowszą.

W rozdziale pierwszym, zatytułowanym „Wybrane aspekty stosunków polsko-niemieckich w latach 1989–2014”, Autor omówił zarys stosunków polsko-niemieckich na przełomie XX i XXI wieku, proces ich normalizacji oraz współpracy, ale także utrzymujące się wzajemne uprzedzenia i negatywne stereotypy. Część rozważań poświęcił uzgodnieniom i rozwiązaniom organizacyjnym, określającym politykę obu państw w stosunku do młodzieży.

Omawiając polsko-niemiecką współpracę młodzieżową na tle dwustronnych relacji między Polską a Niemcami, Autor nie ukrywa, że deklaracje polityczne na szczeblu rządowym nie zawsze przekładały się na działania praktyczne tak w Polsce, jak i RFN. Sylwester Zagulski kończy rozdział pierwszy ogólną charakterystyką społeczno-demograficzną i ekonomiczną Polski i Niemiec.

W rozdziale drugim – „Badania młodzieży w latach 1989–2014” – Autor zajmuje się zagadnieniami metodologicznymi. Określił cel i przedmiot badań, dokonał przeglądu definicji, takich pojęć jak: młodzież, pokolenie X, generacja Y („pokolenie kłapek i i-podów”), „pokolenie 1200 PLN brutto” itp. oraz sformułował szereg pytań badawczych (s. 77–79). Następnie przedstawił z punktu widzenia metodologii wady i zalety badań jakościowych i ilościowych oraz problem prawomocności porównywania badań młodzieży polskiej i niemieckiej. Rozdział kończy sformułowaniem hipotez badawczych i pre-

zentacją metod, technik i narzędzi badawczych. Treść tego rozdziału wyraźnie świadczy, że jest on w znacznej mierze przeniesieniem rozważań Autora zawartych w jego rozprawie doktorskiej.

Rozdział trzeci, zatytułowany „Problematyka badań młodzieży w ujęciu historycznym”, Autor poświęcił omówieniu badań młodzieży polskiej i niemieckiej w 1989 r. Odnotował najważniejsze podobieństwa i różnice w wynikach tych badań, zwłaszcza między młodymi ludźmi z byłej NRD i ich rówieśników z landów zachodnich RFN.

Rozdział czwarty – „Badania porównawcze w perspektywie młodzieżowej” – S. Zagulski poświęcił na szczegółowe przedstawienie badań młodzieży w latach 1999–2001. Objęto nimi nie tylko ludzi młodych w wieku 15–19 lat, ale także pracowników placówek edukacji szkolnej i pozaszkolnej: pedagogów, nauczycieli, dyrektorów szkół. Przedmiotem badania był stosunek do siebie obu narodowości: opinie o tzw. obcych, istniejący w świadomości młodzieży obraz „typowego Polaka” i „typowego Niemca”, stosunek do instytucji publicznych, nastawienia do polityki oraz postrzegania suwerenności i integracji w ramach Unii Europejskiej. Odrębną kwestią był stosunek badanych do wiary, Kościoła i praktyk religijnych oraz uznawanych autorytetów w otoczeniu społecznym. Ciekawe poznawczo są ujęte w formie tabel opinie młodych Niemców i Polaków na temat wyżej wymienionych problemów.

W podsumowaniu wyników Autor sformułował kolejne problemy do trzeciego etapu badań, w którym sam uczestniczył: postrzeganie rodziny, identyfikacja narodowa, tożsamość europejska, warunki funkcjonowania młodzieży po przełomie politycznym i społecznym w 1989 r. Zwrócił uwagę na istnienie, zwłaszcza po stronie polskiej, względnego niedostatku opracowań i badań z zakresu problematyki polsko-niemieckiej w odniesieniu do młodzieży obu krajów.

W rozdziale piątym – „Badania jakościowe młodzieży w Polsce i w Niemczech” – S. Zagulski zaprezentował wyniki trzeciego etapu badań porównawczych zrealizowanych w latach 2011–2014. W kolejności przedstawił: organizację i teren badań oraz dobór respondentów, a także główne pytania badawcze. Odrębnie Autor obszernie omówił wyniki badań jakościowych w Polsce (s. 206–264) i Niemczech (s. 264–315). M.in. dotyczyły one definiowania tożsamości (stereotypy i autostereotypy) wizerunku Polski i Polaków, stosunku do cudzoziemców, pojęcia patriotyzmu, stosunku do instytucji publicznych i nastawienia do polityki, preferencji politycznych i aktywności obywatelskiej oraz stosunku do Unii Europejskiej.

Ważnym aspektem trzeciego etapu badań był stosunek młodzieży do wiary i Kościoła, rola i znaczenie rodziny i obyczajowości (związków jednopłciowych, równouprawnienia płci, zachowań seksualnych itp.).

W rozdziale szóstym – „Badania ilościowe młodzieży w Polsce i w Niemczech” – Autor przedstawia dane społeczno-demograficzne 1070 młodych Polaków poddanych badaniu oraz 1108 młodych Niemców w wieku 15–24 lat. Nowym elementem, nieuwzględnionym we wcześniejszych badaniach, był wpływ Internetu na poglądy i postawy badanych.

Interesujące poznawczo jest porównanie materiału badawczego z badań ilościowych w Polsce i Niemczech, np. źródeł wiedzy o kraju sąsiada, stosunku do innych narodowości i opinie o cudzoziemcach, stosunek do instytucji publicznych i nastawienie do polityki oraz kwestia laicyzacji społeczeństw obu krajów.

Rozdział siódmy zawiera „Wnioski i postulaty badawcze”. Ważnym wątkiem w tej części książki jest stosunek młodzieży polskiej i niemieckiej do historii, zwłaszcza okresu II wojny światowej i odpowiedzialności za przeszłość. Ciekawa zwłaszcza jest kwestia naprawienia przez Polaków krzywd spowodowanych przymusowymi przesiedleniami Niemców po II wojnie światowej oraz znaczenie granicy polsko-niemieckiej (bardziej istotna w opiniach młodych Polaków).

W takich kwestiach, jak: obawy przed napływem bogatych cudzoziemców, którzy wykupią domy, ziemię i mieszkania oraz możliwość bankructw polskich przedsiębiorców na skutek konkurencji z państwami Unii Europejskiej, większe obawy okazywali młodzi Polacy, podczas gdy ich rówieśnicy z Niemiec obawiali się możliwości wzrostu podatków i kosztów opieki społecznej spowodowanych napływem cudzoziemców.

W zakończeniu swojej książki Autor zestawia podobieństwa i różnice w poglądach na życie społeczne młodych Polaków i Niemców oraz odnosi przedstawione wyniki badań do hipotez sformułowanych w rozdziale drugim.

Książka Sylwestra Zagulskiego „Bliscy znajomi czy obojętni sąsiedzi?” zawiera obszerną bibliografię przedmiotu, 80 tabel i wykresów ukazujących wyniki badań oraz streszczenie w języku angielskim. Wydaje się, że z racji tematyki badań pożyteczne byłoby zamieszczenie streszczenia w języku niemieckim.

Reasumując powyższe uwagi na temat recenzowanej książki, należy stwierdzić, że jest ona obszernym, cennym poznawczo kompendium wiedzy o młodym pokoleniu Polaków i Niemców. Przeglądna kompozycja całości oraz dobry język polski, jakim posługuje się Autor, chwalebnie unikający

tw. socjomowy, zasługują na odrębne pozytywne podkreślenie. Wszystko to sprawia, że książka Sylwestra Zagulskiego powinna trafić do instytucji (uczelni, organizacji pozarządowych, samorządów), które realizują młodzieżową współpracę polsko-niemiecką oraz stać się obowiązkową lekturą dla wszystkich badaczy interesujących się przemianami świadomości społecznej w Polsce i Niemczech w trakcie ostatniej dekady XX wieku i pierwszej dekady XXI wieku.

